

Melek Göregenli*, Cenk Özbay, Yelda Yücel*** ve Nilüfer Timisi******

Soru - Cevap

Reflektif Dergisi olarak kendi akademik çalışmalarımız üzerine düşünebileceğimiz bir alan açmayı önemsiyoruz. Bu sayıda toplumsal cinsiyet ve şiddet ilişkisinin farklı disiplinlerde nasıl kavramsallaştırıldığı ve tartışıldığı, nasıl dönüştüğünü ve kendi deneyimlerimiz ile nasıl ilişkilendirdiğimiz soruları üzerine düşünelim istedik. Ayrıca İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin* farklı alanlarda nasıl tartışıldığını ve Türkiye'nin bu sözleşmeden çekilme ihtimalinin tartışmaya açılması konusundaki düşünceleri de biraraya getirelim istedik. Sosyal psikoloji alanından Melek Göregenli, erkeklik çalışmalarına odaklanan sosyolog Cenk Özbay, eleştirel iktisatçı Yelda Yücel ve iletişim ve medya alanından Nilüfer Timisi'den bu sorulara gelen cevapları bir araya getirdik.

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet bir araştırma konusu olarak alanınızda nasıl ele alınıyor? Bu alanda nasıl bir dönüşüm ve değişim gözlemliyorsunuz? Bu sorunu ele alma ya da tartışma biçimlerimizde eksik kaldığını düşündüğünüz konu ya da bakış açılarından söz edebilir misiniz?

Melek Göregenli: Psikoloji alanında genel olarak ana akım yaklaşımlar hakim. Bu nedenle dünyada ve Türkiye'de, hala yaygın olarak toplumsal cinsiyet temelli şiddet konusu, fail ve

* melegor@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2453-8900.

** Sabancı Üniversitesi, ozbay@sabanciuniv.edu, ORCID: 0000-0002-6112-3878.

*** İstanbul Bilgi Üniversitesi, yelda.yucel@bilgi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1744-341X.

**** İstanbul Üniversitesi, ntimisi@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7985-3617.

mağdurun psikolojik özellikleri ya da bazen toplumsal bağlama ilişkin değişkenler de konu edilerek bu değişkenler arasındaki ilişkileri çalışmak biçiminde niceliksel yöntemlerle ele alınıyor. Toplumsal cinsiyet rejimine dayalı tarihsel, bağlamsal ve ideolojik arka plan ihmal edilerek, failin, mağdurun ya da en çok spesifik koşulların etkisi inceleniyor. Oysa toplumsal cinsiyet ideolojilerinden kaynaklanan şiddet, evrensel bir ideolojik olgudur. Eleştirel ve feminist yaklaşımlarla konu, olgunun yapısal, sistemle ilgili yani ataerkil, erkek egemen, ideolojik ve tarihsel arka planını gören ve sadece açıklamayı değil, dönüştürmeyi de hedefleyen bir bakış açısıyla çalışılıyor, doğrusu da bu bence. Türkiye’de akademi içinde yapılan çalışmalar genellikle ilk grupta yer alıyor fakat son dönemlerde feminist yaklaşımla yapılan çalışmalar giderek artıyor, bu sevindirici. Bu çalışmalara öncülük eden Hale Bolak Boratav ve Güler Okman Fişek’in metinlerini ilk çalışmalar olarak sayabiliriz ve eleştirel-feminist yaklaşımlar giderek artıyor. Ayrıca alanımızdan konuşuyorsak, akademik müfredata da bakmak lazım; 3 yıldır uzak olsam da biliyorum ki, feminist yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet perspektifi, cinsiyet ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık ve şiddet konuları ne yazık ki ders programlarımızda nadiren yer alıyor; bu konularda çalışmaya hevesli akademik kadrolarımız da henüz çok az.

Cenk Özbay: Ben erkeklik çalışmalarına odaklanan bir sosyologum, burada da erkekliğin kurulmasında, kurgulanmasında, temsilinde, dolaşımında şiddetin nasıl etkin ve içkin bir konumda olduğundan bahsedilebilir, pek çok farklı disiplinden araştırmacı da erkeklik ve şiddet bağlantısının farklı veçheleri üzerinde çalışıyor. Bu haliyle de erkeklerin erkek olmak, erkek kalmak ya da erkekliklerini kanıtlamak için kadınlara, çocuklara, hayvanlara ve diğer erkeklerle şiddet uygulamaları, farklı bağlamlarda ve biçimlerde analiz ediliyor. Hepsi kendi bünyelerinde birer sorun ya da çözülmesi gereken birer problem teşkil etmekle birlikte, özellikle son yıllarda erkeklerin kadınlara sistematik olarak uyguladıkları şiddet, bunun bilhassa aile veya romantik ilişki gibi mahrem ortamlarda olması, bunun saklanması, üzerinin örtülmesi, konuşulmaması hakkındaki tabular öne çıkıyor.

Bana özellikle erkeklerin kadınlara şiddet uygulayarak erkeklik icra etmeleri, erkekliklerini pekiştirmeleri ve “daha bir erkek olmaları” fikrinde bu şiddetin meşrulaştırılması, normalleştirilmesi ve olağanlaştırılması ile bunun karşısında da bu cinsiyet-odaklı şiddeti ortaya çıkarmaya, sergilemeye, insanları bununla yüzleşmeye ve meşrulaştırma mekanizmalarını sorguya açma girişimlerinin kitleselleşmesi önemli gibi geliyor. Buradaki birinci husus, ailenin (ya da partnerler arası ilişkinin) gözlerden ve müdahaleden uzak, mahremiyet ile dokunulmazlık kazanmış bir yer olmaktan çıkması, iki kişinin arasında cereyan eden bir dinamikten ya da güç eşitsizliğinden çıkıyor oluşu. Bu aynı zamanda bütün “kamusal-özel” ayrımını da sorgulamamıza neden olabilecek önemli bir etken.

Vurgulamak isteyebileceğim ikinci husus da -ki aslında buna eksiklik de diyebiliriz, özellikle düzenli hale gelmiş ve bu biçimiyle de şiddet uygulayan ve şiddet gören öznelere tanımlama aracına dönüşmüş, yani performatif şekilde gerçekleşen şiddeti mümkün kılan unsurlar hakkında yeterince çalışmamak ve bunları etraflica irdelememek. Bu, elbette mazeret,

meşrulaştırma ya da kabullenme anlamlarında değil; sadece, eğer artıyorsa, kadınların erkekler tarafından ve özellikle de düzenli biçimde şiddete uğramalarının yapısal sebepleri ile bunun süreklilik arz etmesini mümkün kılan koşulların, ki muhtemelen de bizzat ciddi eşitsizlik mekanizmalarıdır, incelenmesi.

Yelda Yücel: İktisat disiplini büyük ölçüde niceliksel araştırmalar yapar ve niceliksel veriye ihtiyaç duyar. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet ise içerik olarak çok geniş bir alan. Fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddetten ekonomik şiddete uzanan farklı boyutları var. Fiziksel ve cinsel şiddeti belki daha net bir biçimde tanımlayabilir ve üzerinde uzlaşılabilir göstergeler üretebiliriz (veya önerebiliriz) ancak ekonomik şiddet dendiğinde örneğin, neyi tarif ettiğimiz tam olarak üzerinde uzlaştığımız bir kavram değil. EIGE'ye göre, ekonomik şiddetten finansal kaynaklara erişimin kısıtlanmasını da anlayabiliriz, eğitim ve istihdama katılımın sınırlanmasını da, mülklere verilen fiziksel zararları veya nafaka ödenmemesini de. Farklı kaynaklarda farklı tanımlar var. Dolayısıyla, öncelikle kavramsal bir çeşitlilikten; ama bunun ötesinde, veri eksikliğinden, veri olsa bile bunların sürekli, bütünlüklü veya erişilebilir olmamasından söz etmek gerekir. Bu nedenle “şiddet” iktisatçıların çalıştığı en temel konulardan biri değil.

Öte yandan, toplumsal cinsiyet temelli “şiddet” kavramı veri bulunabildiği ölçüde, ekonomik özerklik ve güçlenmenin hane içi şiddetle ilişkisi gibi bir başlıkta veya “insana yakışır iş” bağlamında, iş yerinde şiddet ve taciz olup olmadığı konuları etrafında iktisatçıların yaptığı çalışmalarda daha fazla yer almaya başladı. Üniversitelerde artık daha sık ev içi şiddet verisi üreten projeler yapıldığını gözlemliyoruz. Buna karşılık, iktisatçıların eğitim, istihdam ve yoksulluk alanlarında yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini incelediği ve çözüm önerisi sunduğu tüm çalışmalar ekonomik şiddet üst başlığı altında değerlendirilmelidir. Yapabilirlikler bakış açısıyla, bireylerin toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten arınmış bir çevreye erişim haklarını analitik bir kategori olarak sadece istihdam, yoksulluk veya eğitim alanlarına değil, ekonominin tüm alanlarına, örneğin, kamu politikaları ve maliyesine yerleştirmek mümkün. Ek olarak, iktisatçıların ortak disiplinler arası çalışmalar içinde yer alarak ve farklı uzmanlıkların bir araya geldiği araştırmalarla şiddetin toplumsal cinsiyetle bağının görünür kılınmasında etkili olmaya çalışabilir. Böylelikle saydığımız zorlukları aşmak daha kolay olabilir.

Nilüfer Timisi: İletişim Bilimleri, teknoloji dolaylı iletişim biçimlerini olduğu kadar kişilerarası, halkla ilişkiler ve kamu iletişimini de kapsayan disiplinlerarası bir sosyal bilim alanıdır. 20. yüzyılın başından itibaren iki temel paradigmanın iletişim çalışmalarını biçimlendirdiğini vurgulamak toplumsal cinsiyet temelli şiddetin bir çalışma konusu olarak nasıl ele alındığını açıklamak açısından önemlidir. Anaakım iletişim çalışmalarında şiddetin toplumsal etkisi ve kamu güvenliği, maneviyat, ahlak, düzen, ailenin korunması gibi gerekçelerle, toplumun genelinin özellikle de çocuk ve gençlerin şiddet içeriğinden nasıl korunacağı ilk araştırma konularındandır. Anaakım yaklaşım, liberal/neoliberal düşünce geleneğinin içinden biçimlenerek iletişim kavramını ileti aktarımına, araştırma yöntemini pozitivist metodolojiye, araştırma

alanını medya içeriğine ve etkilerine indirgemektedir. Medya temsillerle toplumsal gerçekliği yansıtan dördüncü güçtür; şiddetin ve kadının ikincil statüsünün ideolojik ve toplumsal olarak meşruiyet kazanması ve normalleşmesine katkıda bulunmaktadır. Liberal feminist perspektifin de eklenildiği anaakım yaklaşımlar patriarkal/kapitalist sistem analizini derinleştirmeyip, iktidar çözümlerini özel ve kamusal alanda eşitlik ve fırsat eşitliği özelinde analiz ederek, medyanın doğru temsil ve rol modelleriyle toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı zihniyet dönüşümüne yaratacak başlıca aktörlerden biri olduğunun altını çizmektedir.

Doğru temsil ya da rol modeli mümkün müdür? sorusu ise eleştirel iletişim çalışmalarının ontolojik sorusudur ve içerik/söylemde cinsiyetçi yapının incelenmesine yönelir. Yeniden üretim alanı olarak medya, ikili karşıtlıklar üzerinden kurulan meşruiyet arayışını, kadınların ve LGBTİQ gibi kadınsılaştırılmış (feminisation) ötekilerin, ikincilleştirilmesi ve tabi kılması üzerinden gerçekleştirir. Eleştirel çalışmalar toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin neden/nasıl inşa edildiği, ideolojik/simgesel işlevinin ne olduğu, içerikte olduğu kadar endüstride, üretimde kadının temsiliyet altında bırakılmasının cinsiyetçi bir zihniyeti nasıl yeniden ürettiği gibi sorulara çok boyutlu bir yaklaşım sunar. Fiziksel saldırı, yok etme ve tecavüzün eril dil içerisinden tasviri, kadınların kontrolü ve bedeni üzerinden işleyen dizi ve film gibi kurmacalar, haber sunucusu olmak ancak haber kaynağı ya da haberin öznesi olamamak, magazin ve üçüncü sayfaya sıkıştırılmışlık, kadınların televizyon tartışma programlarında temsiliyet dışında bırakılması, tüketim ideolojisinin nesneleştirdiği, metalaşmış bedenler, iyi anne, iyi eş, arzu nesnesi, cefakar ya da fettan kadınlar tartışma konularındandır.

Şiddet haberlerindeki artışla bu haberlerin cinsiyetlendirilmiş dilinin yapıçözüme uğratılması da iletişim çalışmalarının merkezi konusu olmuştur. Şiddet haberlerinde failin perspektifinin egemen olduğu, mağduriyetinden de sorumlu tutulan kadının bir kez daha mağdur edildiği, şiddet mağduru kadın teşhir edilirken failin kişilik haklarının korunduğu, şiddet eyleminin psikolojinin sınırlarına çekildiği, şiddetin pornografisinin yapıldığı, şiddetin bireysel deneyim olarak sınırlandırıldığı ve toplumsal eşitsizlik ile ilişkilendirilmediği bulgulanmaktadır. Şiddetin medyadaki dili ve söylemi, şiddeti yapısal bir sorun olarak ele alıp üzerinde bir kamu politikası üretmeyi engelleyerek ataerkil/kapitalist cinsiyet rejiminin (nedeni, sonucu ya da) sürdürülebilirliğine hizmet etmektedir. Yeni medya ile birlikte ortaya çıkan dijital şiddet ve taciz, pornografi, çocuk istismarı ile birlikte eşit temsile dayalı, cinsiyetçilikten arınmış bir dilin, barış dilinin, demokratik konuşma konumunun inşası da iletişim çalışmalarının kapsamı içerisindedir.

Çalıştığınız alanda toplumsal cinsiyet temelli şiddeti bir akademisyen olarak gözlemliyor musunuz? Akademiye toplumsal cinsiyet temelli şiddet ne şekillerde karşınıza çıkarıyor?

Cenk Özbay: Türkiye’de veya ABD’de eğitim gördüğüm ya da çalıştığım hiçbir akademik kurumda cinsiyet kimliği ya da ilişkileri ile biçimlenen bir şiddet biçimine rastlamadım, ancak

yine her iki ülkede de gay, lezbiyen, trans, biseksüel ve/veya queer öğrencilere ve öğretim elemanlarına yönelik sözlü ve hatta fiziksel saldırılara maalesef şahit oldum. Dışlanma, hakaret ve ayrımcılığa da tanık oldum.

Yelda Yücel: Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, bazı erkek akademisyenlerin hiyerarşik konumlarını kullanarak kadın öğrenci veya çalışanlara cinsel taciz ve saldırıda bulunmaları ile tezahür ediyor. Öğrenciler arasında da erkek şiddeti çok yaygın. Bunun için üniversitelerde cinsel taciz ve saldırıyla mücadele birim ve mekanizmalarının bulunması ve bunların etkin çalışabilmesi gerekiyor.

Nilüfer Timisi: Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin yaşadığımız dünyadaki, toplum ve coğrafyadaki yaygınlığı dikkate alındığında akademinin bundan muaf olduğu söylenemez. Akademide adli bir vaka halini alarak basına yansıyan cinsel şiddet, taciz örneklerini bilmekteyiz. Akademisyen kadınlar yanında kız öğrencilere yönelik sözlü tacizler, kılık-kıyafetleri üzerinden “doğru”nun dikte edildiği, ikaz edildiği, hatta yönetmelik ve yasaların devreye konulduğu ama en kötüsü öğrencilik haklarının ihlal edildiği dönemsel ya da zaman içerisinde yeniden ortaya çıkan örnekler de mevcuttur. Bunların dışında daha az görünür olan ancak yaşamsal olan algılar da ayrımcılığın tezahürü olarak görülebilir. Doğum yaparak, bir iki dönem yasal iznini kullanan akademisyen kadınların bu dönem içinde çalıştıkları kuruma katkılarının az olduğu gerekçesiyle, kadro atamalarında erkek akademisyenlere öncelik verilmesi düşüncesi buna örnek verilebilir.

Melek Göregenli: Kuşkusuz gözlemliyordum; sadece akademide değil üniversite dışı akademik çevrelerde de şiddetin her türü olduğu gibi cinsiyet ve cinsel yönelim kaynaklı şiddet çok yaygın. Bunun nedeni, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin yapısal, toplum inşasını belirleyen ideolojik nedenleri olması ve mağdurlar da dahil olmak üzere genellikle yaygın olarak üzerinin örtülmesi hatta sıradanlaştırılıp neredeyse meşrulaştırılması; ne yazık ki eğitim düzeyi yükseldikçe, bu ideolojinin etkileri kendiliğinden ortadan kalkmıyor. Mağduru koruyan, ikincil zararlar görmesini engelleyen mekanizmalar olmaması, akademide yükselme kriterlerinin nesnel olmaması ve daha pek çok neden hem bu olguyu hem de genel sessizliği anlamamıza yardımcı olabilir. Benim alanıma özgün yanları olduğunu sanmıyorum ama akademideki yine yaygın hiyerarşik sistemin ve hiyerarşide erkeklerin genel olarak yukarıda olmasının, erkek-erkeğe çalışmayı genel olarak tercih etmelerinin de etkisi olduğunu düşünüyorum. Toplumun diğer “eğitilmiş” alanlarında var olan bütün biçimler akademide de var: Sözüünüzün daha az dinlenmesi, dinlendiğinde de bir fikir değil, bir dilim pasta muamelesi görmesi; dirençli bazen öfkeli bir tepki gösterdiğinizde, “muayyen günlerini yaşayan nadir bir tür” gibi idare edilmeniz; yönetim kadrolarına atanmak için daha az tercih edilmeniz; çocuklarınız küçükken ya da yaşlı bakımı gibi sorumluluklarınız olduğunda herhangi bir pozitif ayrımcılık uygulaması olmaması vb., en hafiflerinden ama sinmenize performansınızın düşmesine, kendinize

güveninizi yitirmenize neden olabileceklerden örnek verdim; kuşkusuz açık sözel, psikolojik ve fiziksel cinsel taciz örnekleri de var, tanık olduğum hatta yaşadığım. Bizim alanda kadınlar çoğunluktadır ama çok da fark etmiyor, genel yapısal faktörler egemen. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, bir iktidarda olma ayrıcalığı olduğunu ve biyolojik değil ideolojik temellere dayandığını hatırlarsak, “kadınlar”ın güç sahibi olduklarında, “cinsel şiddet” olmasa da ayrımcılık ve şiddetin her türlüünü, iktidarlarını korumak için erkekler gibi ve o ölçüde kullandıkları da bir vaka...

İstanbul Sözleşmesi çevresinde yapılan tartışmaları, kendi çalışma alanınız çerçevesinde değerlendirebilir misiniz? Şiddetin toplumsal cinsiyet ile bağlantısı neden, nasıl ve kimleri rahatsız ediyor?

Yelda Yücel: İstanbul Sözleşmesi “ekonomik şiddet” dahil hane içinde gerçekleşen şiddetin her türünü “aile içi şiddet” olarak tanımlamakta (Madde 3b) ve bu şiddet türlerinin birbiriyle ayrılmaz ilişkisini tanımaktadır. Yine aynı şekilde kadına karşı şiddet, “kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak” tarif ediliyor (Madde 3a). Ayrıca, Sözleşme toplumsal cinsiyet temelli her türlü şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi için taraf devletleri gerekli yasal ve diğer tedbirlerin alınması konusunda yükümlü kılıyor.

Bunun gereği, örneğin, kamu otoritesi tarafından kadınların ekonomik şiddete maruz kalmamaları için gerekli koşulların sağlanmasıdır: Kadınların eğitim ve işgücüne katılımlarının önündeki tüm engeller kaldırılmalı, onların toplumsal yaşama katılımı önündeki en büyük engel olan hane içi iş bölümü kadınlar lehine iyileştirilmeli, bunun için bakım altyapısı ve hizmetlerine kaynak ayrılmalıdır. Ek olarak, kadınlara yönelik fiziksel, psikolojik şiddetin yaygın olduğu, çalışma koşulları güvensiz ve kötü olan enformel sektörle ilgili düzenlemeler yapılmalı, insana yakışır iş koşulları sağlanmalıdır. Bütün bunlar ise makro politikalarından mikro düzey politika tasarımlarına köklü değişikliklerin yapılması anlamına geliyor. Oysa, bugün tam tersi eğilimlerin güçlendiği bir dönemden geçiyoruz.

Nilüfer Timisi: Sözleşme kadına ve çocuklara yönelik şiddetin arttığı bir zaman diliminde yerel hukuk sisteminin ve kamu politikalarının standartlarını çizmesi, şiddete karşı politikayı anaakımlaştırması açısından kıymetlidir. Sözleşmeye yönelik eleştiriler, milli ve yerel olmaması, eşitlik yerine adalet kavramının ön plana çıkarılması, toplumsal cinsiyet tanımının cinsel kimlikleri içermesi, ailenin bozulması, boşanmayı teşvik etmesi gibi başlıkları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eleştiriler kadını erkekle eşit görmeyen, aile dışında bağımsız bir özne olarak ele almayan, iktidarı kadın bedeni üzerine egemenlikte gören zihniyetin ittifakıyla yükselmektedir. Bu ittifak dini, toplumsal değerleri, kültürü, gelenek ve görenekleri eleştirilerinin meşruiyet zemini yapmaktadır. İstanbul Sözleşmesi tam da bu meşruiyet zeminini ortadan kaldıracak biçimde belli bir toplum ya da kültüre özgü olmadığını, kadına yönelik şiddetin evrenselliğini vurgulamaktadır.

Sözleşmenin 17. maddesi Özel sektör ve medyanın katılımı başlığında, “ tarafların bilgi ve iletişim sektörünü, medyayı kadına yönelik şiddeti önlemeye ve kadın onuruna saygıyı arttırmaya yönelik politikaların oluşturulmasına ve uygulanmasına ve bu konularda kılavuzların oluşturulmasına ve kendi kendini düzenleyici standartların belirlenmesine katılmaya teşvik edecektir” ve “... (ç)ocuklar, anne babalar ve eğitimciler arasında, zararlı olabilecek, cinsel ve şiddet içeren aşağılayıcı içeriklere erişim sağlayan bilgi ve iletişim ortamıyla nasıl baş edileceğine yönelik beceriler geliştirip yaygınlaştıracaktır”, düzenlemelerini içermektedir. Yine Sözleşmenin 56. maddesi, Koruma tedbirleri başlığı altında “...(m)ağdurun, varsa uygun iletişim teknolojilerinden yararlanarak, mahkeme salonuna gitmeden veya en azından fail olduğu iddia edilen kişinin mahkeme salonunda bulunmadığı bir ortamda ifade vermesini sağlamak” ifadesini içermektedir. Bu iki madde doğrudan ilişkili olmakla birlikte medya başta toplumsal cinsiyete dayalı olmak üzere her türlü şiddetin hak ihlali olarak kabul edildiği eşitlikçi bir toplum idealinin yaratılmasına yönelik dil, söylem, imge, ideolojiyi üretecek, yaygınlaştıracak, savunuculuğunu yapacak kamusal işleviyle Sözleşmenin bütün maddeleriyle ilişkilidir. Medya, iletişim çalışmaları ise Sözleşmeyi medya ve iletişim eğitiminin etik kodları olarak ele almalıdır.

Melek Göregenli: Sosyal psikoloji yaklaşımları, muhafazakarlığı, toplumsal eşitsizliklere ve değişime direnç eksenlerinde nerede olduğunuza ilişkin bir ideolojik ve davranışsal örüntü içinde anlamayı öneriyor; muhafazakarlık, sadece aile, geleneksel değerler, din vb., olgulara ilişkin görüşlerle değil, verili sistemin korunması ve sürdürülmesi konusundaki ideolojilerimizle de belirleniyor. Hiyerarşik sistemlerdeki en önemli ve diğer eşitsizlikleri de doğuran ve meşrulaştırmada önemli rol oynayan eşitsizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Örneğin, etnik kökene dayalı eşitsizlikleri sürdürme konusunda milliyetçilik ideolojileri nasıl önemli bir meşrulaştırma aracı olarak rol oynuyorsa, erkek egemen heteronormatif toplumsal cinsiyet ideolojileri de aynı rolü oynar; yani muhafazakarlık açısından, kadınlık ve heteroseksüel olmayan her türlü cinsiyet kimliği inşası ancak bu egemen sisteme hizmet ettiği biçimlerle mümkün olabilir. İstanbul Sözleşmesi, kadınların ve çeşitli cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimlerin öncelikle varlıklarının tanınması ve kamusal bir hak sistemi içinde şiddete karşı korunmasını kayıt altına alması bakımından, muhafazakar cinsiyet rejiminin ideolojik arka planını temelden olmasa da sarsarak, bir nevi, iktidarın, cinsiyet temelli şiddetin sistemli olduğunu kabul etmesi anlamına geliyor. Üstelik, kadını, muhafazakâr ideolojilerin aksine, evlilik bağıyla bir erkeğin, dolayısıyla sistem açısından meşru bir yapının “aile”nin kontrolü altında değil, “aile” dışında da eşit bir yurttaş olarak tanıyor ve haklarını korumayı vadediyor. Sistemin muhafazası açısından riskli ve tehlikeli görülen bu. Diyanet İşleri Başkanı’nın eşcinselliği gayri meşrulaştıran açıklamalarının ardından sosyal medyada yapılan yorumları incelediğim çalışmamda, destekleyici mesajların çoğunda İstanbul Sözleşmesi’nin, “bütün kötülüklerin anası” olarak algılandığını ve ahlakın, dinin ve sistemin korunması için derhal iptal edilmesi gerektiğinin muhafazakâr-dindar grupların ortak görüşü olduğunu gördüm. Öte yandan, muhafazakâr

kadınlar arasında bu bakış açısı, erkekler arasında olduğu kadar yaygın değil çünkü şiddet, ideoloji ayırmaksızın çok yaygın ve İstanbul Sözleşmesi her görüşten kadınlar için yaşamsal öneme sahip. Kadınların örgütlü mücadelesi ve kendi tabanından gelen itirazlar nedeniyle, şimdilik iktidarın sözleşmeyle ilgili dertlerini ertelediğini düşünüyorum ama ideolojik olarak muhafazakarlıkla, toplumsal cinsiyet eşitliği arasında ters yönde bir ilişki olduğunu hem teorik yaklaşımların hem de ampirik verilerin ışığında söyleyebilirim.

Çenk Özbay: Ben buna yine erkeklik lensinden bakarak cevap vermeye çalışabilirim herhalde. Benzerlerini pek çok eşitsizlik formunda da gördüğümüz gibi, erkekler ataerkil yapılar içinde kadınlar üzerinde sahip oldukları avantajları, iktidarlara, onları boyunduruk altında tutma kapasitelerini kaybetmemek için bazen ayrı ayrı ama genelde üstü kapalı biçimde birlikte, adı konmayan bir dayanışma içinde mücadele ediyorlar. Buna kimi zaman dini düşünceler, kimi zaman milliyetçi-militer saikler, kimi zaman aile değerleri, kimi zaman da biyolojik gerekçeler bulunduğunu görebiliyoruz. Erkeklerle kadınlar ve kendisini bu ikiliğin dışında tanımlayanlar eşittir, birbirlerinden cinsiyet kimliklerinin bir neticesi olarak daha üstün veya daha zayıf olmazlar dememek için can havliyle uğraşıyorlar. Fiziksel olarak pek çok erkekte daha güçlü çok sayıda kadın olsa da, bu cinsiyet üstünlüğünün ve tahakkümün en basit, en kaba bağlamı elbette fiziksel şiddet. Haliyle de cinsiyet temelli bir şiddeti reddetmeye, durdurmaya yönelik bir çaba içinde olmak ve bunu siyasetle ve hukukla güvence altına almak, bu olabilecek en kaba, en çığ üstünlüğün de elden gitmesi demek. Dolayısıyla kim içten içe erkek kadından üstündür, eşit değiliz diyorsa, tüm bu faaliyetler ve kampanyalar da en çok onları rahatsız ve huzursuz eder.